

PISMA EPISKOPA J. PUTNIKA O SELJAČKOM POKRETU U SLAVONIJI 1815—1816

Pisma pakračkog episkopa Josipa (ot) Putnika¹ predstavljaju prvorazredan izvor za proučavanje ekonomsko-socijalnih prilika i s njima vezanog seljačkog pokreta u Požeškoj županiji 1815. Pisao ih je čovek lepe naobrazbe, pomalo pretenciozan u stilu i frazi, sa željom ne samo da obavesti svog pretpostavljenog, mitropolita karlovačkog Stevana Stratimirovića, nego i da se dopadne svojim načinom izlaganja. Istina, on piše izveštačenim crkveno-slovenskim jezikom, ali nastoji da događaje prikaže što vernije i reljefnije, a to mu je bilo moguće jer je bio u centru zbivanja; njemu su se poveravali kako seljaci tako i županijski organi vlasti, pa kroz njegova pisma obe strane progovaraju sa svojim argumentima. Putnikovo interesovanje protezalo se i na susedne hrvatske oblasti, pa je on i o tamošnjim zbivanjima (buna u Moslavini 1815/16) dao sažetu informaciju.

Stoga smatram da će biti korisno, ako publikovanjem Putnikovih pisama skrenem na njih pažnju šire stručne javnosti.

Sva Putnikova pisma i jedno Stratimirovićevo u vezi sa seljačkim pokretom 1815. nalaze se u Arhivu SANiU u Sremskim Karlovcima, u skupini »A« pod brojem 19/1815. Tekst sam transkribovao modernim pravopisom, a leksika je ostala neizmjenjena.

Slavko Gavrilović

¹ Josif ot Putnik rođen je u Šimandu u Aradskoj županiji kao sinovac srpsko-pravoslavnog karlovačkog mitropolita Mojsija Putnika. Evangeličku školu završio je u Kežmarku, a univerzitet u Pešti (pravo). Vrlo rano postao je arhimandrit manastira Grgetega u Sremu, a u 32. godini (1808) postavljen je za episkopa u Pakracu. U Slavoniji je ostao deset godina, a tada je prešao za administratora Aradske episkopije. Bio je vanredno obrazovan, prijazan i dobrodušan, živog duha i ljubitelj umetnosti, a sam je svirao s lakoćom na mnogim instrumentima. Važio je kao vrlo gostoljubiv, iako skroman čovek. On je tvorac srpske svešteničke škole u Pakracu. (Podaci prema delu Johann v. Csaplovics, Slavonien und zum Theil Croatien I—II, Pesth 1819, str. 155, 227, 252.).

Prema svedočanstvima svojih srpskih savremenika, Putnik je izvanredno dobro govorio nemački, latinski i mađarski, dok je »lepotom lica i telesnim stasom prevoshodio sve druge«. U svom »življenju i vladanju svuda se i u svačemu kao jedan veliki gospodin i pravij magnat otlikovao i pokazivao« (Vasa Stajčić, Novosadske biografije IV. Novi Sad 1939, 207—208).

Putnik je pripadao učenom »karlovačkom krugu« mitropolita St. Stratimirovića, kod koga je uživao neograničeno povjerenje pa je trebalo da mu bude naslednik na mitropolitskom položaju, ali je umro (1830) pre Stratimirovića. Vredno je istaći da je i Vuk i St. Karadžić smatrao da je Putnik »dobar i pametan čovek... šaljiv i slobodan gospodičić« (Teodora Petrović, »Karlovački krug« mitropolita Stratimirovića. Zbornik Matice srpske za književnost i jezik 8, Novi Sad 1961, s. 62—63).

1. Putnik — Stratimiroviću 8. II 1815, st.

Vaše prevoshoditelstvo, milostivješij gospodine!

Čast nekajega rimokatoličkaskoga sela Poljani Pakračkago Dominiuma,² vo vremena običnago spahijskago komputa³, koji zdje vo Slavoniji ot vremen Josifa ješče kesarja vsegda v prisutstviji legalis testimonii deržatisja običe, različnija tjagoti svoja protiv Dominiuma, i njekatorih spahijskih oficijantov objavi, i kupno iz Dominiuma u obližnju Krajinu, naročitože Gradišku Regimentu so vsjem otselitisja pristojnjejšim i zakonim načinom zaprosi.

Dominium v slučaju sem, hotja da v komputje onom i sam pritjažatelj — Gdin Jankovič, i pervij jego oficijant Praefectus Madarász prisutstvovaše, velikoje ravnodušije prjamo podanikov svojih pokazali, i aki prezirajušče predloženija ih, nehotjeli togda niže ko otlakšaniju tjagot ih čtolibo sposobstvovali, a ješče menše po predloženiju komitatskih lic poravnenije vkušati, i ko otloženiju predvzjatago namjerenija, i dalšago v Dominiumje zaostanija usovjetovati, — no dopuščenije ko otseleniju ot strani svojeja podali, kupnože Komitatu Požeškom radi potrebnago takožde ko otseleniju dozvolitelnago pisanija uputstvovali.

Poljanci siji otseliti namislivšij, dvaždi na položene im sroke u Požegu othodili ničego ne soveršivše, no ot sroka do sroka po običnomu pravleniju mađarskomu protjazajemij davaemago im togda sovjeta ne točiju ne prijali, no pri prvom otse-lenija namjereniji tverdiš zaostavše, vicišpanu i pročim Komitata členom objavili, da ašče i v tretijem položenom im srocje v namjereniji svojem neuspjejut, togda prjamo v Vienu othoditi, i tamo ne točiju prostoje i mirnoje iz Dominiuma otselenije, no pri isčisleniji tjagot svojih i naplaščenije sodjelanih im kvarov, o nihže ninje masčajut u samago carja iskati budut.

Meždu tjem Poljancev sija 26 otseliti namislivšija porodici jaže do tridesjat polnih sesiji kolonikalnih pritjažali, ot vremene oglašenago imi v komputje namjerenija, niže kakova podanikom pristojašča blagodjejanija ot Dominiuma iskali, niže vzaimnje ot svojego im gdina na rabotu, ili usluženije kakovo gonimi bivali, — no častokratno v N. Gradišku ko Štabu othodjašče, radi izvjestnago mjesta i načina preselenija sovsječaliska. Ihže primjer načasa okrestna sela posljedovati, i o preseleniji u Regimentu sovsječajuščesja mjesta iskati. Kupnože da ot načatago preprijatija nikakože otstupiti, a pritom Dominiumu djelati ne hoščit vzaimje na *suhom drjevje* kljatveno utverđilisja.⁴

Sija do selje povjestvovanaja iz ust samih Poljancev znaju, siji bo ljudije ot vremene bivšago požara,⁵ jako iskusnejšij drevodjelci neprestano počti v domu mojem rabotajut, i povjerenije vo mnje imušče o vsjeh postupkov svojih mene podrobno izvjestiša.

² Od sredine XVIII do sredine XIX st. vlastelinstva Pakrac, Daruvar i Sirač bila su svojina grofovske porodice Janković. Sva tri dominiuma imala su 80 sela i dolaze na jedno od prvih mesta u Hrvatskoj i Slavoniji toga doba. Od 1811. ovim posedima gospodario je mladi grof Isidor Janković i upravnik Madaras, obojica surovi izrabljivači svojih podložnika.

³ Spahijski komput(us) = godišnji obračun između spahiluka i seljaka, održavan u prisustvu županijskog predstavnika.

⁴ Tekst zakletve: »Kako god ovo suvo dervo jest, tako se ja osušio, ako odstupim u traženju pravice. Jedan za sve, svi za jednog« (Sl. Gavrilović, Agrarni pokreti u Sremu i Slavoniji početkom XIX veka, Beograd 1960, 166).

⁵ Csaplovics, n. d. I 39, II 222, pominje strašan požar koji je 10. IV 1812. uništio stari episkopski dvor u Pakracu, posle čega je Putnik podigao novi dvor, prostran, udoban i vrlo ukusan.

Primjerom, a i samim Poljancev uputstvovanijem načaša okrestna sela jako Gaj, Brekinska, Jovača (šokačka sela)⁶ potomže i nekajja našego blagočestija⁷ volnovati, i sovješčatisja, kako bi mogli ot spahiji osvoboditisja, i tjagoti svoje otlakšati. Časom ubo vozželjeli u Miliciju⁸ selitisja, časomže idježe sut tu i zaostati, obače samago carja a ne Jankoviča biti podanici, niže jemu više rabotati, ježe nekajja sela i sodjejaša, ne prišedše na opredjelenuju spahijsku rabotu, i pandura gonjašča da dobrim othodit dondeže zdrav jest sovjetujušče.

Volnenije sije bolše 20 dneja trajalo, jedinoždi obače, zane pomilovaniju ot svojego im spahiji ne nadjejalisja, a protiv Madarasa, i ješče njekotorih razjarenih zlobno dihalo, vo samoje vremena ono, jegda gd. Jankovič vo Vienu, prefekt že Madarász v Pečuju otišli, načaša čoporom deputacije iz različnij sela na podobije procesija, perveje sjemo vo Pakrac, nikogože zdje ne obrjetše, u Požegu k vicišpanu othoditi, i različnija tužbi predlagati. Čislo sicevih deputaciji tako umnožilosja, da je Komitat opredjelio u Pakracu komisiju iz v. sudca, jurasora i fiškala sostojaščujusja narediti jaže bi rjadom tužbi podanikov izlišala, i primjetila.

Nareždenoj sej komisiji tako zašedšej načaša ot vsjeh stran podanici Pakračkago Dominiuma mnogočisleno v Pakrac sobiratisja, i rjadom sela mnogorazličnija, obščija kupnože i osobenija, i ličnija predlagati jeliko protiv Dominiuma, toliko i protiv njekotorih spahijskih oficiantov, aki ljudeh svirepih i bezčelovječnih tužbi, kojeju prilikoju vnje i pred komisijom s krajnim ogorčenijem objavili, da onii ne želajut niže hoščut dalje podanici Jankovičevi biti i zvatisja, a ješče menše do tolje rabotati, do nelježe tjagoti ih bezpristrasnimi lici izvideni i sodjejanija im tolkoljetnija pagubi naplaščenij ne budet. Pri tomže vsjem, carju i Komitatu pokornij sut, i vsjaku naredbu ispolniti želajut i gotovi sut.

Gdin Jankovič meždu tjem vremenom iz Vieni jako novij kamerher so zlatnim ključem vozvratilsja (O! dal bi Bog daje kupno i ključ čelovjekoljubija imže bi serdca podanikov otverzl, i sebje prisvojil so soboju prinesl), jemuže Praefectus Madarász iz Pečuja vozvratilsja, so svojimi na srjetenije preko Daruvara otide. — Prilikoju toju ot poplašnih njekih beamterov, i njekotorih vjernih knezov i pandurov strašljivih izvješčen napiše vicišpanu pismja takovago strašnago soderžanija, da iže bivšaja i suščaja ne bi vjedal rebeliju podanikov gotovu biti bez vsjakago sumnjenija voznepščeval bi. Pišet bo meždu proćimi vicišpanu u nakićenom jemu običnom stilu, da podanici vsjaku pokornost i povinovenije otloživše cede et incendio minentur, nulla vitae et proprietatis securitas i da veličajšeje neščastije ne Jankovičevu spahiluku no universo provintiae immineat, — i provocira ga kao pervago magistrata da naredbu čo skorše obstojateljstvam shodnu sotvorit.

Gdin vicišpan vmjesto da bi o objavljenih i sbivšihsja ili ot sosjedaščiji komisiji, ili ot mene, ili inago kogo izvješčenija stalnago poiskal, ili sam sjemo uvjerenija radi prišel, sobere kongregaciju v kojej raznaja zaključče, vicešpana Bunjeka⁹ i ord. fiškala Subotiča¹⁰ sjemo deputiraju, originalno obače Madarasevo pisanije štafetalter vo Vienu jego eksc. gđinu fõišpanu¹¹ oprave.

Kakovuju neugodnu senzaciju pisanije sije ne toćiju u jego Eksk. g. fõišpana, no i u vsjeh onih, imže bezsumnjeno dolženstveno toje soobšči sodjela, možete sebje vaše Prevoshoditeljstvo jasno predstaviti, tjem bolše čo gorje dobro poznato biti mora, jako i obližna Horvatska, bivšij Ilirium, za ninje ne vsjačeski zadovolna jest.

⁶ Naziv »Šokac« kod Putnika nije pogrdan. To je do 1848. vrlo čest narodni, a i zvanični naziv za Hrvate u Slavoniji, Sremu, Bačkoj i Baranji.

⁷ Narod »našego blagočestija« kod Putnika označava pravoslavne Srbe.

⁸ Pod Milicijom se podrazumeva Vojna granica (Krajina).

⁹ Benjanin pl. Bunjik, izabran za podžupana 21. X 1814.

¹⁰ Georgije Subotić, kotarski sudija. Čsaplovics (n. d. I 33) ga pominje kao jednog od obrazovanih ljudi koje je sreo u Požegi.

¹¹ Fõišpan ili veliki župan bio je u to vreme (od 3. VI 1813) Dragutin grof Zicsy de Vassonkó, mađarski magnat.

Prišedšu ko mnje gd. vicišpanu, negodovanije moje o cjelom jegu v djelje sem postupkje ne vsjačeski obozritelnom, — objavih, naročitože o tom, da on ne ispitav djelo točno jakože ležit, pisanije Madarasevo, ježe bezsumnjeno velikoje vnmianiye učiniti budet, v Vienu vo originalje prisla; predstavljaja jemu, jako on postupkom sim, narod sej nezasluzeno očerniti, i veličajšeje neščastije na predjel sej i tako gladnij navesti mozet. — Po otšestviji že jegu ot mene, abije sjed jegu eksc. gd. fõišpanu pisah, i jegu o djelje sem, kako ono do togo časa ležalo, i kako ničega strašitisja za ninje njest potrebno, i čto ja među tjem ot strani mojega sodjelah, radi upokojenija i bezstrašija jegu izvjestih. — Koje pisanije i vašemu Prevoshoditelstvu bolšago radi izvješćenija zdje v prepisje soobščaju.

Ogorčeniye i roptaniye podanikov ot dne na den umnožavalosja, jemuže po premnogu i to sposobstvujet, da ljudije siji po vješčej časti bezhljebnij, a mnogi daže ot Roždества Hristova gladnij, pritomže za dva ljeta u žirovinu nedopušćenij (spekulantom, a ne podanikom za gotove novce prodajetsja) ot marvi svojeja (u Slavoniji znatnejša rubrika) niže smok kakovij dobili, niže v pjenjazeh da hranu kupjat pomoglisja, no očevidno dobro svoje vse konečno pogubili, ili v bezčjeniji otdali, i skoro vo očajanije prišedši objavljenije svoje i v djestvije priveli, ibo jedino selo na drugo sogljadajušče, na nareždene spahijske rabote vse konečno ne ishodili. Koje jegda Dominium uvidje, i samo na djela nareždavati presta, i oficiantom svojim vsjakeje ščadjenije i predostožnost krepčaje naloži, i vsjakoje nasilstvije i preščeniye vozbrani.

Gdin vicišpan dva dana zdje bavivšisja, v komisiji idježe podanici tužbi predlagahu lično prisuststvovaše, i vsja sili i blagorječije svoje upotrebljaše ježe tužaščijsja ko otdajaniju pravednija i pristojnija raboti skloniti; s uvjerenijem, jako tjagoti ih skoro razvidjeni i okončani budut, — predstavljaja na konec i to, jako nepokorenija togo sljedstva i kraj — vešala, kolac i kolo bezsumjeno budut. — Ni v čem obače ni maljeješje uspjeti nemogaše i ot nekotorih deputaciji v lice jemu skazano: da oniji imješa, i imjejut dovolne primjere takovih skorih okončanija, naročitože sosjede svoje Kutince (graf Sečena i Erdödy Dom.) ihže urbarijalnij proces jedva v desjatom ljetje okončasja,¹² i jako unše jest nekotorim visiti i umreti, neželi cjelomu narodu s potomstvom u sirotini i golotini nepresječno stradati.

Cjeloje ubo naroda Pakračkago a ot včera Siračkago i Daruvarskago vozmušćenije v tom sastojit i zaključajetsja, jako oniji mnogorazličnija tjagoti svoja zakonom putem bez maljejšago preščeniya, vooruženija, ohuleniya komisiji predlagajut, pritomže s čuvstvitelnim i ozloblenim ogorčenijem objavlajajut, v načalje ubo da nikogda, ninje že njeka obščestva, do izvidjenija, udovletvorenija i bolšago za nih ureždenija rabotati svojemu im zemle gospodinu ne hoščut. — O rebeliji že kakovoj ili inom kakovom sumnitelnom i pagubnom vostaniji njest do ninje ni maljejšago vida. — I vsjaki, ne jakože gd. prefektus Madaras pisaše, — v takovom bezopasiji zdje živjeti i deno noščno šestvovati mozet, jakože v samoj Austriji, ježe i sam gd. Madaras pozdjeje iskusi, bivšij, odhodjaščij i razglagolstvuja i vo onom naročito mjestje, idježe čelovjek im po premnogu obizđenij obitajet.

Ja izvješćen o vozmušćeniji sem nepropustih abije kasajuščijasja svjašćeniki vnmimatelnih sotvoriti, pozdježe takovija sjemo prizvavše obširno i obstojatelno podati poučenije s krjepkim poveljenijem, da na vsja slučaji i postupki naroda točnejše vnmajajut, i ot vsjeh osobenih i črezvičajnih slučajeh mene abije izvjestjaj; kupnože da vo vsjakoj prilicje vo sastankah ih othodjat, i jeliko tamo, toliko že bolše v cerkvi narod k bolšemu naučat, k miru i pri izloženiji tjagot svojih, na dolžnuju pokornost, otdajanije pravednija i pristojaščija raboti, jakože ko neotmetaniju davajemago im ot vsjeh stran dobrogo sovjeta i nastavljenija sklonjat. — U koliko obače uspjelij vremja dokazati budet.

¹² Gavrilović, n. d. 197.

I sija sut jaže ninje v predjelje našem djejuťsja, o nih že vaše Prevoshoditelstvo obstojatelno izvjestiti voshotjeh, jakože i v buduťe o sbivšihsja i dalje ne propušču uvjedomiti.

Ahče bi bil gđin kamerher Jankovič i prežde, no osobenje po prišestviji svojem i z Vieni podaniki svoja licezrjenija svojego udostojil, i prihodjaščija k nemu v potrebah svojih ljudi svoja s priverženostiju i ljuboviju obimal, a ne ničego opredjelivše ot Poncija do Pilata otpravljaj; v sihže naročito obstojateljstvih v mjesto otšestvija vo Osjek, tjagoti ljudej svojih sam izslišaj i ispital i sostojanije ih jeliko pravda so soboju nosit, otlakšaj, ne bi voistinu u mirnom i terpjeljivom narodu sem nikakovago volnenija i vozmuščenija bilo. Ninje obače ogorčenje vesma je veliko, sastanki noščnij i dogovori češći, i sumnjajusja po premnogu, da ašče skoro ne vosposljedujet tužeb ih izsljedovanije i pravednoje otlakšanije, vozmuščenije sije mirno i bezmolvno okončitsja. Ščastije veliko i preveliko, čo v nastojašča vremena zdje vo Slavoniji ni vino niže slivi rodili, inače na moju dušu bilo bi svašta.

V pročem s glubočajšim strahopočitanijem prebivaju vašega Prevoshoditelstva pokornejšij sluga

V Pakracje 8 febr. 1815.

Jos. ot Putnik, episkop

2. Putnikovo pismo Stratimiroviću od 26. II 1815. st.

Vaše Prevoshoditelstvo...

Vicišpanu i fiškalu varmedskomu o vsjeh jaže v predjelih sih, naročitože v Dominiumjeh Jankovičevih međuť tjem priključivšasja podrobno izvjestivšusja, vozvratišasja oba v Požegu, i na danuju imi relaciju čo je Komitat opredjelio kratkosti vremene i premnogoga djela i pisanija radi podrobno opisati ne mogu, no zdje opredjelenije toje priključaju i kupno primječaju,¹³ da međuť tjem i podanici Daruvarškago i Siračkago Dominiuma vostaša.

Ja paragraf mene kasajuščijsja, točniješe i abije po želaniju Varmede ne točiju vo ispolnenije privedoh, no vo izdanom obširnom na narod cirkularje i onaja vsja navedoh, jaže dobra i koristna biti v sih obstojateljstvih za blago sudih. — Okružnoje sije pisanije tako vsjem ponravisja, da na vziskanije vicišpana, vel. notarija i proćih komitatskih lic na latinski prevedeno, aktam predmjet sej kasajuščimsja priloženo i višim mjestam podneseno bilo.¹⁴

Solgabirov takođe onaja, jaže jemu naložena biša vo ispolnenije privel. Jegda obače na rabotu spahijsku im nareždeni ljudije ovo nepridoša; ovože prišedši, usmotrivši spahijskago pandura abije vspljat vozvratišasja, razgnjevavsja, naročitože i zato, čo pored jedinago Lipičana jegošē neprišestvija radi na rabotu kazniti hotjevši, ješče 20 iz onago sela na zemlju legše, ne točiju onago jedinago, no vsjeh jako jedinomuđrstvujuščih radi nepokornosti spahiluku ukazanija kazniti prosiša (smešne rebelije), napiše Varmedi o dogodivšijsja malo oštrijim perom i nječo sumnitelnimi izražajenijami relaciju i opravi u Požegu.

Vicišpan polučivši siju relaciju, poplašen sobere v pervij čas po polunošči kongregaciju i međuť proćimi ureždenijami diviziju velitov, Gradišku regimentu i Varazdinsku brigadu umole, da po jedin batalion vojnov vo Gornij proces, naročitože u Dominiume Jankovičeve vmjeste. Samagože vicišpana, velikago notarija i ješče jedinago asesora sjemo oprave.

Sija najpače sodjestvijem Madarasa prefekta, iže ot vremene pojavivšijasja buni v Požegje, — Jankovičē u Stražemanu prebivajuť, učredišasja, jegošē i cjelago vo obšče Dominiuma volja, vsjačeski tamo klonitsja, podaniki svoja budi kakovim načinom za rebelijante i zle ljude oglasiti i nasilstvenim napadenijem tako zabuniti kako bi

¹³ Isto, 160—161.

¹⁴ Isto, 161—162

negli nastojašćaja, mnoga voistinu skaredna i udivitelna istuplenija zabveniju predalasje, a za budušće nikovij serdca ili derzovenija ne imjel na pravedno tužitisja ili oblegčanija iskati.

Prišedši sjemo vicišpan so pročimi nareždenimi, solgabirovom Petrovičem do-brječšago serdca čelovjekom (iže uslišavši Komitata raspoloženije o danoj relaciji uže raskajasja) o krajnem negodovaniji mojem v smotreniji sodjelanago v Požezje po polnošči ureždenija izvješčen, — vo osmij čas večernij sozva vsja členi Komitata so zdješnim obojih obrjadov sveščerstvom, i dade i mene posredstvom jurasora na sovješčanije u komitatski dom pozvati. — Odšedšu mnje tamo so mojimi, načahom sovješčatisja, i ves sobor važnimi mojimi predstavljenijami soveršeno uvjerisja, jako vojinstvo i sila prihodjaščaja, za ninje ne točiju neblagovremena, bezpolezna i konečno bezpotrebna jest, no i da vjaščeje meždu mirnimi inače ljudmi nezadovolstviye i ogorčenije prouzrokovati, kupnože i ves predjel i tako gladnij vsekonečno zapustjeti budem. — I tako vicišpan so sobranimi, važnimi mojimi dovodami i predstavlenijami ubježden, v desjatij čas večernij na obe militarne jurisdikcije estafeliter otsjudu piše, i oba na maršu uže bivša bataliona s velitov divizijeju vozvrati.

Mnje ubo jedinomu Jankovičevi podanici da blagodarstvujut (jakože i blagodare) čto ot desjat dnejj četiri tisjač ljudejj oružatih domi i imjenija ih i tako malaja ne zapustjejut.

Vo utrij den po obščemu dogovoru našemu sobraham iz 20 različnij sela starječšini, kojim ja v prisustviji vsjejj komitatskih lic na izvišenom mjestje poučitelno slovo i nastavljenije podah. Vsi bolše jedinija četverti časa so velikim vmanijem slišaša, kako obače imja Jankovičevo iz ust mojj izišlo, nača takovij i tolki krik i klik, jako nitko ih više utišati nemogaše, niže bje vozmožno čtolibo u sojuzu glagolati. — Vsi prisustvujuščiji načaša tišati i glagolati, obače vsuje, ibo jedin slovo i jedin glas neprestano sličim bje: »Nikada, nikada Jankovičevi, seci, vešaj, pali, peci, i pr(oč). — Naposljedok že načaša novija bezbečelovečnija postupki beametrov, ihže mađarskimi haramijami nazvaša, s krajnim ogorčenijem isčisljati i protiv samago Jankoviča dosta nepristojnimi slovesi kričati, obvinjujušče jego i v tom čto služitelem svojim zapta dati nevjest i čto ninje zdje, jegda ot ih nazivajetsja, da plač ih izslišit ne prisustvujet, no vo inija predjeli jako najemnik s *bratom* ih otbježe. Mađarasa razumjejut *brata*, ibo on vsjakago bez raznstvija, aščemu i tisjač vjera opsuje — brati.

Njekto iz pristojaščih na sija reče jako Jankovič nepobježe, no nevjedij namjerenija jako mlad čelovek ljevo negli izvješčen u drugi spahiluk uklonilsja. Na koje jedinodušno povikaše: »Neka se nas nitko ne boji, jer koji puntu pravi i zlomisli, taj oružat u goru i šumu, a ne u komitatski i carski dvor (moju rezidenciju) golima rukama ide, pravicu i otlakšanje ot cara tražiti«. Togda načaša mene hvaliti i s vostorgom po premnogu vozvišavati i so Jankovičem, iže ni licezrjenija, kolmi pače razgovora svojego ih udostojivajet, sravniti i proč i proč. O nihže ne ljet mi jest zdje, da ne sujeten javljajusja glagolati. — Vicišpan obače svja glagoli ih primeti i gr. fõišpanu soobščii.

Na konec, jegda ničego s nimi okončati nemogohom, prosiša nas da jegda im samim vo Vienu othoditi i tužbi svoja pred licem carja koljenoprekono predložiti ne dozvoljajem, to, reče jedin stavec vo imja vsjejj prišed bližaje mene: »Pišite gospodo premilostivomu caru, da mi svi koliki njegovij, ili Krajina ili komorski, do kapi krvi; na konec hoščem i drugoga spahiju služiti, Jankovičevi obače nikada, makar 4 iz svake kuće pred pragom objesili. — Ako li je car Jankoviču zemlju ovu na nejže živem, prodao ili poklonio i ne nemože je uzeti, neka mu bude, a mi ćemo seliti kuda god car rekne i naredi, — i tako za najmanju falingu i služitelja i beamtera spahijskago reč jeste, plati što si dužan makar ženu muntao (licitirao), pak otlazi na hiljadu vraga, i tako nevaljaš«.

Da sija vsja samomu monarhu pisatisja budut, vicišpan ih uvjeriti hotjaše, do tolje obače sumnjalisja i jedinako da v Beč oniji sami othodjat kričali, dondeže ja javno toje vzjav na moje poštenje ih upokoji. — Sovokuplenij obače narod iz komitatskog doma do tolje ne oštel, dondeže pisanije na samago monarha o sbivšihsja upravlenoje, ježe v. notariji mnje na uvidjenije i popravljenije podnesl, — i v kojem meždu pročimi revnost i trudi moja otično opisujutsja, — gotovo, zapečatljeno, mnoju im v 9-tij čas večernij pokazanoje i sudcu da v Belovar na poštu otneset predano ne bist.

Vo utrij den pridoša ko mnje starješini ot 8 različnij sela (i prežde toga deputaciji ot 16 prihodila) i moliša za sovjet čo im djelati nadobno, — i možet li ono čo oniji iščut ispolneno biti. — Ja s nimi bolše pol drugago časa *svojski* govorih i vsja jaže za izvješčenije ih privedena biti mogoša ne izostavih. Starješini siji pristojnjejši ljudije o vsjih izvješčeni i o bolšem obučeni bez sumnjeno k miru i dajaniu raboti sklonilibisja, da nije nesreća dva Šokca iz Badlevine s nimi, koji vsja nesmislenim i sujetnim blebetanijem trudi i glagoli moja uničtožiša, ko mnje privela.

Tako ubo jakože Prevoshoditelstvu vašemu opisah djela v predjelov naših do 20. februara staša. O nihže i gdina grafa fõišpana sugubimi pisanimi obširno izvjestih.

V pročem izemše to jedno obstojatelstvo, čo gd. Jankoviču ni pod koji način rabotati nehoščut, niže do dnes kromje malija časti ljudej našego blagočestija, koji i dnes pokorniji sut i rabotajut, vse mirno i bezopasno jest, i naši bi ljudi bezsumnjeno sklonilibisja da ih Šokci iže mnogo žestoserdečniji i ogorčeniji sut, ježe Madaras i v kongregaciji objavi, ne bune i podgovaraju.

Čto dalje priključitisja budet, ne propušču vašemu Prevoshoditelstvu svojim vremenem objaviti...

V Pakraczje 26. febr. 1815.

Jos. ot Putnik, epk.

3. Putnik — Stratimiroviču 8. III 1815. st.

Vaše Prevoshoditelstvo...

Jakože načah, tako i ninje preminuti ne mogoh, ježe Prevoshoditelstvu vašemu v predjelje sem prodolžajuščasja vozmuščeniija i inaja zdješnih podanikov kasajuščajasja priključeniija v podobajuščem sojuze sa potrebnuju vjedomost ne objaviti.

Mnogočislenij podanikov zdješnih, imže na sobornaja ih prošeniija v posljednem zdje toržestvovanom konsesu obješčano bist, jako na sotvorenoje otsjudu vsevisočajšim mjestom po ih želaniju radi poslatisja imuščago k izvidjeniju tjažot i tužeb ih, kraljevskago komisara, predstavlenije, do 10 dnež bezsumnjeno potrebnoje vozposljedovati budet rješeniije, — na predrečenij srok dobrije vnemljušče, prispjevšu opredjelenomu vremeni, prijoša ko mnje v rezidenciju, imušče izvjestija o rešeniji, na sotvorenoje predstavlenije ot visočajših mjest vozposljedovanom. Kojemu daže do onago časa sjemo neprispjevšu, prinužden bih ovo tamnija nošči, zločestija i neudob prohodimija puti, ovo že množestvo djel, najpače v ninješnaja vremena, jegda o sčastiji ne jedinago predjela, no cjelija Europi djelajetsja,¹⁵ pričinoju zakosnenija postaviti, i jegda ih po dolgu tako izvjestih, ublažih ubo i uvjerih u toliko, jako slovesem mojim vjeri daša i zavješčajasja i dalje ješče nekoliko dnež želajemago ožidati rješeniija.

Prilikoju toju množestvom, i naročito iz upornjejših obojogo vjeroispovjedanija mjest sobranija ljudi i paki k pokoreniju i k otdajaniju zakonih svojemu im zemljederžcu rabot, bolše dvuh časov so vsjemi mojimi silami sovjetovah i jegda sožaljenije moje o tom, jako glagoli i blagiji sovjeti moja ot nih mojego čajanija ne

¹⁵ Misli se na Bečki kongres 1815.

prijemljutsja, objavih, togda meždu proćimi izliha objavljenimi otricanijami jedin mi reće: »Ta slušamo te kako samago Boga, u tebi je sva naša nada, i reci mi gdine Pravosveštenici da s trema sego skoću, v tom ti povinujusja abije i vsja prežde sotvorju, neželi Jankoviću vozrabošču«.

Jegda že tako u mene sobranija ljudi po dovoljnim otećeskim nastavljenijam že i sovjetovanijam otpustih, prispješa dva ot jego Prevoshoditelstva gdina feišpana iz Vieni na mnje otpušćena pisanija. Jaže prijm vozradovahsja zjelo, čto v nih vsja postupki moja ponravalisja, sovjeti že i nastojanija moja, po kojimi neblagovremeno Komitatom Požeškim utolenija radi javlšagosja vozmušćenija pozvanoje i na puti uže bivšeje vojinstvo, protivnim, jakože Prevoshoditelstvo vaše izvjestih, togožde Komitata predstavljenijem povrašćeno bist, vo veličajšeje kako visokopomjanutogo gdina feišpana, tako i vsevisoćajših mjest udovolstvije odobrena biša. O čem da bi i Prevoshoditelstvo vaše unše uvjedomitisja mogli, za blago biti sudih oba predrećena pisanija v prepisje pod ./. k dopolneniju proćih tamo klonjaščihsja aktov, pokornješe soobščiti.¹⁶

V toje samoje vremja, jegda az predrećenaja polučih pisanija, prispje i na Varmeđu ožidajemoje v smotreniji prosimago kraljevskago komisara iz Vieni rješenije. Kojemu v kongregaciji pročtenu bivšu, opredjeleno bist; da g. vicišpan sjemo prišed, toježde vsevisoćajšeje opredjelenije nadležaščim objavit podanikom i ih k terpeniju i k predloženuju svojih im tužeb i tjagot priugotovit, a kupno prilikoju toju za kvartir prijti imuščago komisara, dvje sobi i osobenuju kuhinju trebujuščago, zdje i v Daruvarje promotrit. Jegda obaće tojže vicišpan sjemo prišed, v prisutstviji mojem i velikago sudca Petrovića sobranim zdje bivšim bolje pjati sot ljudem objavi, jako po prošenuju ih na predvaritelnoje s. Komitata predstavljenije kraljevskij kamerher i bivšij Komitata Verovitićkago vicišpan g. Adamovič za kraljevskago komisara blagoutrobnješe opredjeleni, sjemo skoro prijdet, i da bi oniji i meždu tjem doneleže izsljedovanije ih tužeb i tjagot nevozposljedujuet, po sovjetu i nalogu kraljevskago komisara, svojemu im zemledeľcu Jankoviću raboti zakonija otdavali, vsi i paki jedinoglasno izliha vopijahu: »*Nikogda Jankoviću*« i jako oniji paće vsja-ćeskaja mućenija, nakazanija, da i samuju smert v slučaji sem iskusiti predpoćitajut, neželi dalje Jankovićevim podanikom nazivatisja.—

I tako krajnjaja ih ožestoćenija i ogorćenija prilikoju toju tolj silna i užasna javišasja, jako da na konec na ugrozitelno i po nječesomu na tolikoje uporstvo i žestokoserdije razjareno sovjetovati ih načavšago vicišpana Bunika gordim okom vzirati, jego veličajšim klikom smutiti ustremišasja i Bog vjest čto bi dalje sljedovalo, ašće ne bi az jego iz sredi ih za ramo vzjav v gornicu ne vvel bil, i tako konec razgovoru i kliku ne sotvoril.

Az ot mojeja strani v tomže sobraniji vsja sili upotrebih, sovjetovah, učih i nastavljah da bi podanićeskaja zemledeľcu svojemu otdavali djela; vsja obaće i moja i vsjeh proćih, iže čtonibud ućenijem i sovjetom k tomu sposobstvovati vozmogoša, tščetna i sujetna biša naprženija. Mnje ubo i nastavljenijam mojim vo vsem toćnješe posljedovati i povinovatisja vsi jedinodušno objaviša, glagoljušće: »Vas gdine ot sviju najradije i slušamo i slušaćemo u svemu, i tebi, ako hoćeš, radićemo, samo za Jankovića da nećujemo, niti nam o njemu govori«.

Ne propustih pri zakljućeniji poućenija mojega v tomže znatnom sobraniji na konec i vsja onaja hudaja i za protivniki pagubnješa biti moguščaja sljedstva, jaže ih vskorje postignuti mogut, im pred oči predstaviti i kupno objaviti, da v slučaji postignuti ih moguščago kojegonibud za uporstvo ih zla ne rekuť, niže da žaljatsja, jako im taja predvaritelne skazana ne biša, ili jako oniji v volneniji i vozmušćeniji sušće, ot svojego im duhovenstva ili mene jako arhipastirja svojego dovoljnje nastavljeniji, poućeniji i sovjetovaniji ne biša.

¹⁶ Gavrilović, n d. 159.

Vidjev obače što i tjem uspjeti ne mogoh, sjed na kolesnici, vo svoja si voz-vratihsja.

Jedino ničim menše, ježe mja i v slučaji tom i vsegda utješajet, jest to, što hotja po premnogu obžideni narod sej, mnogih podstrekatelej među kojimi i blago-čestija našego učitelj daruvarskij Georgij Perčević¹⁷ biti viditsja i upornih inovjercev (Šokcev) radi, iže povinovatisja mi ne hoščut, k dostodolžnomu doselje privesti ne mogoh pokoreniju. Ovo okružnimi obače v predmetje tom izdanimi otsjudu pisani-jami, ovo častokratnimi mojimi i područnago mi svjaščentva revnostno podavaje-mimi poučenijami, nastavljenijami že i sovjeti uspjeti mogoh ,da do dnes ni maljejšij eksces libo inoje kojenibud izstuplenije ne sodjelasja. A i bolšuju čast i vsja počti skloniti i umiriti bi negli so vsjem mogl, ašče bi jakože gorje rekoh, toliko ne bilo podstrekatelej, iže po bolšej časti ubožajšij ljudije, prosto rešči golići, sljedovatelnje ni Bogu ni carju ni zemljederžcu ni sebje samim ot polzi sušče, a k tomu v ninješnaja odskudnaja vremena ot glada počti umirajušče, pročija na uporstvo podvizajut, i posljedovati otricajuščimsja preščenijem grozjat, i tako jedin na drugago sogljada-jušče, zakonija svojemu im zemlederžcu raboti otdavati ne bregajut, po sujetnomu njekotorih fantaztov, pače že bezumnih na njekotoraja privilegija i blaženija pamjati imperatorom Josifom inogda učreždenij urbarijum imiže osvoboždenije ot Domi-niuma priobrsti nadjejtusja, hudo upovajušče.¹⁸

Obstojateljstvam sim tako suščim, budet li novonaimenovani k predrečenomu koncu kraljevskij komisar v obščem namjereniji sem mirnim i tihim načinom uspjeti, voistinu sumnjajusja. Ogorčeniiji bo ljudije javno uže glagolati načinajut, što oniiji s predrečenim g. komisarom i po tomu više udovolstvovatisja ne mogut, što oniiji jeho ne ot strani carevi prjamo, no na vziskanije točiju svojego im spahiji Jankoviča, jemuže toj *srodnij jest*, poslana biti nepščujut, i tjem v tom nepresječno prebivajut, što bi oniiji sami vo Vienu samomu carju predloženiija radi tužeb i tjangot svojih othoditi mogli.

Ježe opredjelitisja zdje imjejemago komisareva kvartira kasajetsja, iže vnje domu zemlederžca, ili u mene ili u zdješnjago velikago sudca biti imat, skazah vicišpanu što bi jemu otpisal, jako dom moj jemu na službi stojit, i jako vsja jemu budu po objavljenomu usputstij želaniju, kromje kuhini osobenija, zane dvje ne imu. I po tomu ubo na koji ot sih dvuh kvartirej soizvolit uviditi budem. O kojem jakože i o proćih vpred sbitisija imuščih k tomu že predmetu odnosjaščijsja priključenijah ne propušču vaše Prevoshoditeljstvo blagovremeno izvjestiti.

Pročeje...

V Pakracje 8go marta 1815.

Jos. ot Putnik, epk.

4. Putnik — Stratimiroviću 2. V 1815, st.

V posljednem mojem v smotreniji vozmuščenija zdješnih g. kamerhera i zemle-deržca Jankoviča podanikov, pod 8. marta t. l. Prevoshoditeljstvu vašemu sotvorenom izvjestiji, objavih, jako izvidjenija i izsljedovanija radi tužeb i tjangot predrečenih podanikov blagoutrobnješe za komisara opredjelen bist kraljevskij konzilijar i komitata Verovitičkago zvanija feišpana novonaimenovani administrator gdn Antonij Adamovič. No pojeliku toj s zemlederžcem zdješnim v tretijem srodstva stepeni nahodjajsja, sam predstavlenije že i prošeniije jeho c. kraljevskomu veličentstvu v tom sotvori, što bi on, kako iz prednavedenago prizrjenija, tako i slabomoščija svo-jego radi, ježe jemu za ninje ot domu udaljatitsja ne dozvoljajet, ot naloženiija jemu komisiji otrješen biti mogl; to vmjesto togo opredjelen i poslan bist kraljevskij sovjet-

¹⁷ O ulozi G. Perčevića kod Gavrilovića, n. d. 154, 156—157, 166, 170, 172—177.

¹⁸ Odnosi se na Josipov patent iz 1785. kojim se ukidala lična zavisnost seljaka (kmeta) od spahije.

nik i kraljevstv Horvatskago i Slavonijskago Tabuli Banalnija protonatorij gdin Kušević,¹⁹ iže 23 apr./5 maja t. l. iz Zagreba sjemo ščastljivo prispjev, u mene so svojimi objedovaše i v tojže den po poludni abije v Požegu za ježe tamo v kongregaciji blagoutrobnješe jemu naloženaja objaviti i potrebna k predstojaščemu djelu učrediti, v sodružestvje mojem ot mnogih kmitatskih gospodej sprovodim otide.

Idježe potrebnaja učredit, po vozvraščeniji mojem iz Osjeka, amože vvedenija radi novonaimenovanago Komitata Verovitičkago zvanija feišpanova administratora gdina Adamoviča pozvan biv, otšel bjeh, 29. apr./11 maja paki sjemo vozvratilsja, kojemu az zane ot v domu spahijskom ubježanija radi vsjakago podozrjenija biti ne hotjaše, po sobstvenomu jago želaniju i zdješnjago zemlederčca prošeniju v rezidenciji mojej pobivanije i prepitanije, ne menše i prišedšim s nim ješče četvericam (aktuarijem sirječ i pisari — jurati) dado.

Novoprišedšij komisar toj abije sljedujuščago dne po svojem iz Požegi vozvraščeniji, sijest 30 apr./12 maja sobranim bivšim vo dvorje rezidenciji mojeja legko do jedinija tisjašči podanikom v prisustviji zemlederčca Jankoviča i vsjeh jago oficijantov, jakože i inih množajših lic, mudro i porjadočno ustrojenoje i protosingelom mc jim v maternij naš jazik prevedenoje slovo, v nemže toj namjerenije i konec poslanija svojego objaviv, ih previsokim jago c. kraljevskago veličestva imenom i meždu tjem, donelježe tužbi i tjagoti ih izsleždeni ne budut, k pokornosti i k otdajaniju svojemu im zemlederčcu zakonih i propisanih rabot pobuditi i skloniti tščašesja, torgatelnio izreče. Kojeju prilikoju, da bi sobranij narod izrečenoje komisarom slovo, ježe on rodod Horvat sij, čisto i so vsjem vrazmitelno izrešči ne mogaše, unše urazumjeti mogl, to i az ot mojeja strani im toježde izjasniv, vsjačeski ih sovjetovah i nastavljah da bi vsevisočajšim poveljenijam i svojim ih dolžnostem podaničeskim točno vnmiljušče, zemlederčcu svojemu pokorivšesja, dostojnija očđavali raboti.

Obače vse to vsuje bist; zane pjesn gluhim pjevašesja. Oniji bo, jakože doselje tako i togda predomnoju i pred višerečenim kraljevskim komisarom v lice zemlederčca Jankoviča i jago oficijantov izliha vopijahu: »Carju i jesmo i bićemo vsegda pokorni, Jankoviču obače *nigda* niti djelati niti njegovim nazivatise hoćemo, makar nas vse ovdi posjekli, povješali ili u vodu bacili; da pače volimo i sami sebi smert zadati, neželji pod nim dalje zaostati«. I togda ubo mnogaja ot strani spahiluka preterpjenaja ozloblenija i ugnjetanija, jaže za zemlederčca i prisuststvovavšija s nim oficijanti jago po premnogu i tako čuvstvitelna biša, jako da oniji tjem smuščeniji v glubočajšem molčaniji prebivše, ni jedinago ne rekoša slova, izjaviti ne usumnješasja.

Čto že oniji i v slučaji sem, pred komisarom sirječ, jagože jako Mesiju ožidaša, tolj žestokoserdnimi i upornimi javišasja, toje ne toliko po ožestočeniju i protivljeniju, jeliko straha radi svojih vo Vienu poslanih predvoditelj, iže im do svojego iz Vieni vozvraščenija v uporstvje negli prebiti naložiša, sotvoreno biti viditmisja.²⁰ I toja ubo pričini radi i predrečenij g. komisar, hotja bi po danomu sebj polnomoščju, protivjaščihsja nasilijem ili pače rukoju vooruženoju k dostodolžnomu abije prinuždati imjel pokoreniju, po sovjetu obače mojemu opredjeli ješče za njekoliko dnej nikakovago nasilstvenago i za nih užasnjejša sljedstva imjeti moguščago ne tvoriti prinuždenija, no ovo na ih skoroje razkajanije i pokorenije, jakože i ih vo Vienu otšedših predvoditelej vozvraščenije, ovože najpače na visokoslav. Generalkomandi v smotreniji prosimago v slučaje potrebi za soderžanije sjemo prijti imuščago vojinstva iz erarialnih magazinov žita, otvjet i rješenije ožidajušče, meždu tjem tužbi i tjagoti každago obščestva voosob ispitovati i izsljediti. Tjem ubo včera pervij ispit s

¹⁹ Josip pl. Kušević, protonotar iz Zagreba, poznat kao borac protiv mađarizacije, a za očuvanje hrvatskih municipalnih prava.

²⁰ Seljački delegati bili su Nikola Bosanac, Damjan Jovanović i Marko Mihajlović. O njihovom i Përčevićevom boravku u Beču videti naš navedeni rad, str. 176—180.

obščestvom Poljanskim, jako pervjeje vozmotivšimsja, načasja. Čto že, i kako dalje jegda ožidajemij iz Vieni vozvračšutsja poslanici, vozposljedujet, Prevoshoditelstvu vašemu izvestiti ne propušču.

Pročeje ...

V Pakracje 2-go maja 1815.

Pokornjejšij sluga

Jos. ot Putnik, epk.

5. Putnik — Stratimiroviću 11. VI 1815. st.

Vaše Prevoshoditelstvo ...

Poslanikom vozmotivšijsja žitelej zdješnih iz Vieni 8-go maja t. l. sjemo vozvrativšimsja, želajemoje prjamo nadležaščago zemlederžca sljedovati ne mogaše pokorenije. Oviji bo s tako im indorziratoju instrancijeju, da bi sirječ i među tjem, donelježe tužbi i tjagoti ih ot opredjelenago k tomu koncu kraljevskago komisara izvidjeni i izslježdjeni ne budut, v mirje i dostodolžnoj prjamo svojego im zemlederžca i Komitata pokornosti prebivajušče, dolžnija i urbarijalno propisanija raboti otdavati vjedali, ne vzirajušče na pravoje tija soderžanije, mnogija vsej prošedše, a i v samih ih v poli Badlevačkom običnje deržanih soboriščah,²¹ pročija prelščajušče uvješčah, čto bi oniji i vpred v upornosti prebili, skazujušče jako oniji i sim i inim ustmeno ot carja im izrečenim rješenijem ot zemlederžca svojego soveršeno otrješeniji sut. Jegda obače toježde na ih instanciju ot strani visokoslavnija Dvornija Kancelariji Ungarskija indorziranoje rješenije v maternjago jezika prostom i ponjatiu ih soobraznom prevodje im soobščeno i v mnogočislenom sobraniji zdješnim velikim sudcem komitatskim pročteno bist.²²

Bivšija že vo Vienne predvoditeli ih kraljevskim komisarem na jedinjje prizvaniji i vnov sovjetovaniji biša, togda ubo oviji za ježe sebe po vidimomu pokornih ukazati, gotovost svoju k djelanju objaviša i nezvaniji bivše, na djelo spahijsko djestivitelno izidoša, pročim obače v nepokornosti postojanim prebiti, krpječajše zavješčaša, skazujušče: »Mi ćemo raditi, jerbo nas četvoricu legko objesiti mogu, ves obače narod ne mogut, niže vi vzirajte na tako glasjaščeje ono protiv volji i bez vjedomosti carevi, po opredjeleniju Mažarskija Kancelariji izdanoje rješenije, ježe ašče bi voleju carevoju sodjelano bilo, car uo toje sam podpisal bi bil, a ne njekij sekretarij Banfi, jegože mi ne vidjehom«.

I tako ubo prostij narod sej po skudoumiju i gluposti svojej vsja pročija blagija sovjeti i nastavljenija otmotaja, no jedinstvenje vozmotitelem i predvoditelem sim pol polnoje vo sem povjerenije i vjeru imušče, ot uporstva svojego do tolje prestatu ne hotjaše, donelježe vooruženoje vojinstvo ot lo dneje v predjelje sem nahodjaščejesja, ih ktomu egsekucijeju i žestokimi bijenijami prinuždati ne nača.

Dvoma sirječ batalionima, jedinomu od Gradiškija, drugomu že ot Svjato-Georgijevskija regimenti po predstavljeniju i vziskaniju kraljevskago komisara sela Dominiumjeh Jakovičevih obsadivšema, perveje vsi predvoditeli, među kojimi i učitelj daruvarskih Perčević nahoditsja, ulovleni i v Požegu v komitatskih arest otpavljeni, pročim že puški i inaja ubijstvenija oružija otjata biša. Po tom opredjeljeni bjahu na rabotu spahijsku nekotoriji, najpače iz onih seljeh, v nihže najupornjejšiji javljahusja. Iže obače rabotati otrekoše, palicama krpječaje bijeni bivše, oviji ubo po prijatiji 25 udarcev abije pokorišasja, oviji že s čislom tjem ne udovolstvovavšesja no vtoriceju toliždi prijmše, na rabotu opredjelišasja. S prinuždenijem že rabotajušče i običnih pečatej s načela prinimati ne hotješa, skazujušče: »Mi i pak ne radimo spahiji, nego carju kojemu smo do kapi krvi vsegda pokorniji«.

²¹ Isto, 184—187.

²² U ovom rešenju traženo je od seljaka da se pokore spahiji i da mirno čekaju ishod komisijske istrage, ali seljačke vođe nisu smele da to saopšte svojim sledbenicima.

Upornost ubo i nepokorenije sih ljudej do tolje ih priveľo jest jako da oniji vsi poćti predpoćitali sut 25, njeci že i 50 udarcev žestokih preterpjeti, neželi pri kaźdom udarcje voprošeni i k pookreniju ponuźđajemi, svojemu zemlederźcu zakonija raboti obješćati. I voistinu protivlenije sije i dalše bi negli trajalo, ašće bi batini dalše izde(r)žatisja mogli: ploti obaće nemošćenj javlšejsja ot trijeh uže dnejj načaša bez prinuźđenija rabotati i pećati primati, i tjem ubo i bijenja ninje prestaša.

Kraljevskij že komisar izvidjenije i izsljedovanije tuźeb i tjagot podanikov Dominiuma zdješnjago meźdu tjem okonćav, oťsel bjaše v Poźegu za ježe zaarestvovanja tamo predvoditeli unše predvzjati i podrobno ispitati mošći. Pri kojem ispitu jeliko urazumjeti mogoh, samimi zaarestvovanimi ćislom 26 predvoditelmi osvidjetelstvovano i dokazano bist, jako ućitelj daruvarskij Georgij Perćević i nje-kotorij žitelj konćanićkij Nikolaj Bosanac,²³ glavnjješju prićinoju načatago vozmušćenija i tolj dolgo trajušćagago uporstva i protivlenija podanićeskago javišasja i po tomu ubo i vsja Perćevićeva pisanija i knigi konfiscirani i stroźaje ispitani sut, on že željeznimi uzi svjazan, v temnicu veržen bist.

Ispitu tomu ćrez 7 dnejj soveršenu bivšu vozvratilsja paki tojže gđin sjemo so svojimi, da sotvorit novij ispit s onimi takoźde vozmutivšimsja v Dominiumjeh grafov Erdedi i Sećenja živušćimi rimokatolićeskago vjeroispovjedanija podanikami, Kutinci,²⁴ iže prišedšagago k nim publiciranija radi s nadleźašćim spahilukom u vse-visoćajših mjest okonćanagago procesa, zdješnjago velikago sudca varmećskago Petrovića, nasilije jemu v domu spahijskom sotvorše, i jego v osobenoj gornicje vo-
obuźenim na sobljudenije predavše, bezprimjerno obezćestiti ne usumnješasja. Po okonćaniji togo, grjadušćija sedmici radi ispita ili paće izsljedovanija tuźeb podanikov Dominiuma Daruvarskago i Siraćkago v Daruvar othoditi namjerjajet. Ćto že po soveršeniji vsego ispita vozposljedujet, danoju prilikoju vašemju Prevoshoditelstvu, izvjestiti budu.

Jedino obaće ješće, ježe pri cjelom slućaji sem s blagovolenijem i radostiju primjetih, preminuti ne mogoh, ježe i Prevoshoditelstvu vašemju za utješitelnuju vjedomost ne objaviti: ćto sirjeć iz ispita s vozmutivšimsja narodom sim doselje sotvorenagago uvidjelosja, ćto narod blagoćestija našego, ašće i lišajetsja tolj prosvjećenih, ljubomudrijem že i bogoslovijeju naućenih i izobraženih pastirej i ućitelej cerkovnih, nićim menše mnogo pitomiji, mirniji i terpjeliviji v slućaji sem ukazasja neželi rimokatolićeskij, ihže njekotorija imjano že onija upornija i zlokovarnija Kutinci sam gđin komisar imenami razbojnikov i nasilstvenikov (latrones et praedones) — javno nazvati ne usumnjesja. Utješitelno takoźde za mene i toje jest, ćto v djeľje vozmušćenija togo niko ot onih orudijem ili paće vinoju biti ne obrjetesja, na nihže njeci zlokovarniji i ćelovjekonenavnistniji ljudije — bez osnovanija, hudo že i zlobno podozrjevahu, da bi tjem kliru ili voobšće jedinovjernim našim lĵaga ili kojenibud vreditelnoje naneslosja ponošenije.

V proćem, . . .

V Pakracje 11-go junija 1815

pokornjješij sluga

Jos. ot Putnik, epk.

6. Stratimirović — Putniku 26. VI 1815. st.

Blгодарim Preosvešćenstvu vašemju na prodolženiji izvješćenija o slućajeh tamošnih nam pod 11. junija t. l. sotvorenaja.

I nam ravnje že radost i utješeniје prićinjajet, da narod našego blagoćestija krošim i ko povinoveniju ohotjašćim pokazalsja; svjašćenstvo že nikakovago vo

²³ O ulozi Nikole Bosanca u pokretu videti naš pomenuti rad, str. 156, 170, 172, 173, 175—177, 183—186, 188, 193, 208.

²⁴ Isto, 195—203.

vozmuščenijah učastija ne imjejaše. No želati bi bilo, da i sam izsljedovavšij gđin komisar primjetil bi bil toje, ježe vaše Preosvješćenstvo revnostno primječajete i čuvstvujete.

Mi že slišašče učitelja junosti predvoditelem vozmutilstva biti, i o tom razsuždahom, kakova inaja zla ot tudu ne proistekut, jestli djelo vospitanija ot cerkve i duhovenstva so vsjem otcjepitsja.

Vpročem vo ožidaniji dalših o tomže predmetje izvjestiji vaših, s visokopočitanijem jesm.

7. Putnik — Stratimiroviću 20. I 1816. st.

Vaše Prevoshoditelstvo ...

Zaostavšeje ot poznatom zdješnjih g. zemlederžca i kraljevskago kamerhera Jankoviča podanikov vozmuščeniji, izvješćenije ne mimopuščaju dopolnenija i zaključenija radi k tomuže predmetu odnosjaščihsja aktov vašemu Prevoshoditelstvu pokornjeje podnesti.

Kraljevskij komisar gđin Josif Kušević, jakože pod 11 julijskoga (!) 1815 ljeta izvjestih v Daruvar otšed, tužbi i tjagoti tužaščihsja tamošnjih podanikov tečenijem 8 dnejev sovršeno ispatil, a po tom vo svoja si vozvratilsja, za ježe formalnij o ispatanih i osvidjetelstvovanih tužbenih punktjev sočiniti protokol. Protokolu že sicevomu iz 1400 tužebnih punktjev ustrojenu, kupno s njekimi za podaniki ot ne malija polzi biti moguščimi predloženjama i mudrimi predstavlenijama na svišeje razviđenije otslatu bivšu, tožđe predrečenij g. komisar v Požegu suždenija radi zaarestovanim predvoditelem prispel bjaše, idježe sedriju na toj konec deržav, izrečenija tim sentenciji Tabuli Banalnoj na razviđenije podnesl. Otkuda sedrialnih onih sentencij izrečenijam, siloju kojih vozmutilatelj glavejšiji predvoditelije čislom desjat²⁵ (drugiji bo ihže vina toli znatnoju ne javilasja, po prijatiji 25 do 30 udarcev, otpušćeni sut) po mjerje boljšija ili menšija ih vini na jedinu i pol ili na dvje godini, s primatisja imjejemimi ježegodnje paličnimi bijenijama, jedin že Perčević na 3 godini bez batin, osužćeni, biša, odobrenim i potvržćenim suščim, tijažđe sih dnejev osužćenim publicirani i objavljeni biša.

Pri slučaje sem primječanja dostojno jest sije: što jakože vozmutilatelj predvoditeli višerećenim načinom kazneni bivajut, tako i v vozmuščeniji onom vjernostiju i postojanoju prjamo svojego im zemlederžca pokornostiju otlikovavšijsja mužije, osobenim togožđe predpomjanutago kraljevskago komisara vjernija i v povinoveniji nepokolebimija uvažati navikšago, hodatajstvom i zastuplenijem u vsevisočajših mjest ne maloju uvjenčani biša pohvaloju. Kamenskij bo knez ves onij dištrikt, ježeže žitelije točiju pravovjerniji sut, — i kusonjačkij svoja jemu seljani ovo sobstvenim primjerom, ovo že mudrim i blagorazumnim sovjetom svojim v postojanoju prjamo nadležaščago zemlederžca pokornosti že i vjernosti nepresječno uderžati, bolje, vjedušće, ukazanja radi vjernosti i postojanstva, vsevisočajšim blagovolenijem ježe imi v lice Komitata usti kraljevskago komisara objavleno bist, počestvovani i s danim imi o tom ot strani Komitata izrjadnim svidjetelstvom snabdjeni. Verbovačkij že imenom *Jakov Bosanac*, — iže 80 najbolše vozmutilvišimija selami ogražden, jako posredje plamene stojaj, ne točiju sam nepokolebim ostade, no i sožiteli svoja, cjeloje sirječ selo, jemuže predstojaše, k postojanoju do konca tako privede pokornosti, jako da tiji ne tokmo svojemu zemlederžcu vjerni prebiša, no i zakonija bezropotno otdajahu raboti, — s zlatoju medajloju, jaže tverdim persem jago, desniceju kraljevskago komisara dne 10-go noemvrija prošlago ljeta v prisutstviji vsjih vozmutilvišihsja seljev knezovom i poglavarom selskim toržestveno pribodena bist, obdaren stalsja.

²⁵ Isto, 193—194.

Pročeje v sih gorjenavedenago g. kamerhera dominiumjeh mir i tišina ninje vladičestvujet i podanici ubo i među tjem do vozposljedovati imušćija po predstavljeniju i predloženiju kraljevskago komisara za njih po premnogu poleznaja vsevisočajšija rezoluciji, ne malaja uživajut blagodjejanija, tako n. p. urbarijalno propisavaju po 3 groša ot glavi žirovinu, prisno imušće, svinija svoja tolj tučnimi sodjelovajut, jako da par ih po 150 fl prodavajušće, hudoje i ubožnoje v sih najpače obstojateljstvah svoje pobolšajut sostojanije. V sljed že danija predslovutim gdnom komisarom nadležačim sucem komitatskim instrukciji bivajut takožde i ot vsjakih ot strani dominalnih oficiantov im negli tvoritisja mogušćih obizdeniji že i nasilstvovaniji krjepčaje zaščišćajemi. Po ukazu bo ot strani togožde g. komisara izdanomu vsjakoje podeničeskoje neustrojstvo jedinoju točiju magistraturalnago lica asistencijeju, nikakože obače spahijskoju kazniju nakazujemo i ispravljajemo bivajet.

Čto že izdiveniji kako komisionalnih tako i egzekucionalnih prilikoju usmirenija vozmotivšihsja podanikov sotvorenih i na 60.000 fl i bolše prostirajušćihsja kasajetsja, to među tjem dokolje ot viših mjest opredjeleno ne budet kto tija nositi i platiti imat, ničego izvjestnago izvjestiti ne mogu. Toje točiju izvjestno jest, čto ot strani visokoslavnago Konziliuma ungarskago poveljeno bist da nadležaščij Dominium predrečenija troški među tjem anticpirati vjedajet. Ježe obače toj vsjačeski ubježati tščitsja.²⁶

V zaključeniji pisanija sego preminuti ne mogoh, ježe Prevoshoditelstvu vašemu neščastnij onij s okrestnimi gdina grafa ot Erdedi podanikami Mojslavičkimi (Montis Claudii) sih dneju dogodivšijsja slučaj ne vozvjestiti.

Tij sirječ inogda Libertini libo svobodnjaci sušće i staruju svoju svobodu imušće, po načinu podanikov Jankovičevih, dostodolžnuju prjamo nadležaščago Dominiuma pokornost že i vjernost otložše i povodom tjem egzekucionalnu miliciju (dva Varazdinskija generaliji bataliona) na sebe navlekše, do toja krajnosti prijti ne usumnješasja, jako da poslanomu umirenija ih radi vojinstvu, razvalivše vsja mosti voorušenoju protivostati derznuša rukoju. Jedinago že kapitana i dva ješće vojna ujazvivše, pričinoju biša, jako da vojinstvo tjem po premnogu ožestočeno, bolše 50-ti ih, v tako zovomom selje Potocje ubi, inija že ujazvi, a njekija k bjegstvu privede.

Više rečenij gdn komisar Kušević ninje kupno s dvoma onima batalionimā v Mojslavačkom predjelje nahoditsja i o umireniji i uspokojeniji vozmotivšagosja naroda tamošnjago po poznatoj revnosti svojej neuspipnimi djelajet trudi. Čto že i koliko tjem uspjejet, svojim vremenem jegda dostatočnaja o tom poluču izvjestija, vaše Prevoshoditelstvo uvjedomiti ne prepušču.²⁷

V pročem s glubočajišm strahopočitaniem prebivaju, vašego Prevashoditelstva pokornješij sluga.

V Pakracje

20-go januarija 1816.

Jos. ot Putnik, epk.

²⁶ Isto, 195—197.

²⁷ Videti n a š rad: Pokret moslavačkih seljaka 1815/16. godine, Istoriski glasnik, Beograd 1956, br. 2, 3—36.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

KONSTANTIN BASTAIĆ

OLEG MANDIĆ

JAKŠA PAVLIĆ

BERNARD STULLI

JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB